

BITELĖ BAUBLYJE: ANTOLOGIJA

Mykolas Biržiška

DIONIZAS POŠKA

[...] Raseinių žemaičių (bajorų teismo) raštininkas Dionizas Poška (Paškevičia, 1760–1831) „nugyveno jaunystę prie sunkumų ir darbų“ ... [...] Darbštus ir pastabus, jis bene pirmas ėmė rankioti žemaičių senovybes (garsusis Baublio ąžuolas), knygas apie Lietuvą ir lietuvius, lietuvių kalbos žodynus ir šiaip jau lietuviškąsias knygas; jis buvęs, kaip sako Jucevičia, uoliausias tėvynės garbės saugotojas [...] Susidomėjęs lietuvių kalbos reikalais, ji gan anksti ėmė lietuviškai rašinėti, ypačiai „į senatvę apluošęs“. Pradėjęs vertimais ir šiaip jau smulkesniais eilėraščiais, jis baigė žinomąją „Gromata pas Tadeusza Czackia“ ir garsiuoju „Žemaičiu ir Lietuvos mužiku“. Tuodu kūrinium plačiau pasklido tik jam jau pasimirus. Šiaip jau kaimynų tarpe jis garsėjo savo kartais skaudžiomis epigramomis ir satyromis: tūkstančiai jo epigramų buvę žinomos visoje Žemaitijoje [...], tikino Jucevičia 1841 m. [...]

Surastasis Poškos raštų turtas ne per didelis. Neiširtas. Neatskirti sekimai ir vertimai nuo originalinių kūrinių. Neieškota kitų rašytojų (lenkų) įtakos jo kūrimui. Trumpai sakant, neatlikta labai svarbaus, kad ir juodo, darbo, kad būtų galima tvirtai nustatyti originalinės jo poezijos ypatybes, jos tikrąją vertę. Vis dėlto aišku, dargi sprendžiant vien iš tujų jo raštų, kurie šiuo tarpu yra paskelbti, jog jis buvo tikras poetas, kuris mokėjo jautriai atliepti aplinkinio ir savo gyvenimo reiškinius, sveika, sąmoninga pajuoka sudrausti visuomenės nenaudėlius, vaizdžiai iškelti jos slepiamas nelygybes. Jis veikė priekyje tuometinio raštinio žemaičių sambrūzdžio ir savo amžininkų jau buvo laikomas žymiausiu lietuvių rašytoju, bet ir dabar nė vienas anos galdynės žemaičių veikėjas tiek netraukia prie savęs visų akių kiek Baublio poetas. Jisai, galima sakyti, nustelbė visus kitus, ne tik senosios kartos rašytojus, iš kurių po teisybei nė vienas talentu nesilygina su juo, net ir jaunuosius, kurių tarpe vis dėlto buvo tokių talentingų vyrų kaip S. Valiūnas, S. Stanevičia, K. Nezabitauskis. Jam mat aiškiausiai susijo vyriausi žemaičių bajorų patriotiškojo judėjimo pradai: kalbos ir praeities pamėgimas, rūpinimasis mužikų likimu. Jo veikimas atitiko svarbiausius visuomeninius bei kultūrinius Žem[aičių] bajorų luomo reikalus.[...]

Biržiška M. Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu // Biržiška M. Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos. I knygos. – Kaunas, 1931, p. 207–208, 210.

Jurgis Lebedys

DIONIZAS POŠKA (1757–1830)

Kražių mokykloje įgytomis kukliomis žiniomis Poška nesitenkino. Jis labai mėgo knygas ir stengėsi pats savarankiškai išsimokslinti. Daugiausia jį domino literatūra – antikinė ir klasicistinė, gimtojo krašto istorija, etnografija ir lietuvių kalba. Poška buvo plačiai apsiskaitęs, garsėjo savo mokytumu ir mokslo pamėgimu. Tačiau sistemingo išsimokslinimo trūkumas atsiliepė jo darbams ir tyrinėjimams. Juose matyti savamoksliui būdingų bruožų.

Pabrėžiant palyginti nemažą Poškos išsilavinimą ir apsiskaitymą, reikia atkreipti dėmesį į jo pasisakymus apie save, į literatūrinį „autoportretą“, kurį jis paliko savo kūryboje, straipsniuose ir laiškuose. Beveik visur Poška vadina save artoju, kaimiečiu, „mažu žmogum“, „be mokslo“ ir todėl, suprantama, negalinčiu nieko gero parašyti. Jis sakosi (1818) nežinąs, „kas yra Homeras, Vergilijus, Horacijus, kas Krasickis, Vengierskis, Kniazninas, Naruševičius, kas Karpinskis, Vibickis, Trembeckis, Niemcevičius“. Dažnai pamini, kad jo rašinėjimas – tai tik pramoga senatvėje, malonus laiko praleidimas. Didžiausią iš savo spausdintų straipsnių jis užbaigia žodžiais: „Ką brūkštelėjau savo pramogai, gali mokytieji sunaudoti knygų apdarams, bet jei iš bičiulių kuris manęs pasigailėtų, tegu tą mano raštpalaikį sudegina.“ Visi šie žodžiai yra netikri, nenuoširdūs, nes visai ką kita rodo jo kūrybos faktai ir kiti pasisakymai. Pavyzdžiui, Poška dažnai cituoja antikinius rašytojus, verčia lenkų poetus, kurių sakėsi nežinąs. Jis drąsiai leidžiasi į filologinius išvedžiojimus ir polemizuoja net su prof. J. Leleveliu. Vilniaus „šubravcams“, savo laikraštyje pajuokusiems Baublį su senienų rinkiniu, Poška kandžiai atsikerta. [...] Vadinas, matome ryškų prieštaravimą tarp Poškos žodžių apie save ir jo darbų. Šį savęs menkinimą reikia aiškinti ne tiek perdėtu Poškos kuklumu ar kritikos baime, kiek klasicistine maniera, pasisavinta iš ano meto literatūros.

[...]

Daugiausia autobiografinių bruožų yra eilėraštyje „Mano darželis“ (1811). Jame Poška aprašinėja savo paties sodintą sodelį-parką, kartu parodydamas ir save patį namų aplinkoje, kasdieniniame gyvenime:

[...] linksma, kad lakštingalos giesta.

O aš, užūksmyj sėdint ant sosto velėnų,
Arba knygelę skaitau, ar pypkę deginu,
Ar pokaityj, po galvos pasidėjęs knygą,
Ką norint bedūmodams, did skaniai užmiegu
Ar kartais, kada ateis prietelius, susiedas,
Sėdint rokuojam savo visus vargus, bėdas,
O pirma, žodžiu sakant, valandos nelaukiu,
Šalto alaus indelį ir gerą ištraukiu.
O tuo laiku aš veiziu, ką dirba šeimyna,
Dėl to savo darželyj esmi visą dieną.

[...]

Poška buvo plačiai žinomas savo kultūrine veikla ir literatūrine kūryba. Anuo metu net daugelis svetimtaučių į jį žiūrėjo kaip į lietuvių kultūros ir literatūros reprezentantą. Pirmiausia jis garsėjo kaip istorikas, Lietuvos praeities tyrinėtojas, senienų rinkėjas ir lietuvių kalbos žinovas. Jis palaikė plačius ryšius su kitų tautų mokslininkais ir to meto lietuvių rašytojais.

Pažymėtini Poškos ryšiai su rusų mokslininkais, kurie domėjosi Lietuvos praeitimi, lietuvių kalba ir literatūra. Garsiam senienų rinkėjui N. Rumiancevui Poška pasiuntė senienų rinkinį, kurį tas pavadino „nepaprastai įdomia dovana“. Rusijos imperijos tautų tyrinėtoju P. Kiopenui D. Poška suteikė vertingų žinių apie lietuvių literatūrą – tiek senąją, tiek XIX a. pradžios. P. Kiopenas jas panaudojo savo studijoje *Apie lietuvių tautos kilmę, kalbą ir literatūrą*. 1827 m. išleista rusų kalba, ši studija tuoj buvo išversta į lenkų ir vokiečių kalbas. Pas Pošką buvo du kartus apsilankęs Vilniaus universiteto profesorius I. Lobjka. D. Poška siūsdavo I. Lobjkai savo straipsnius, teikė žinių apie Lietuvos piliakalnius ir kitokias krašto senienas. Poška palaikė ryšius ir korespondavo su lenkų mokslininkais – T. Čackiu, prof. J. Leleveliu, taip pat su lenkų kalba rašiusiu K. Bogušu.

Poška artimai bendravo su ano meto lietuvių rašytojais ir kultūros veikėjais, buvo jiems autoritetas. Vienas artimiausių jo draugų buvo S. Valiūnas. Jis davė Poškai pataisyti savo „Birutės dainą“, rašė jam

literatūrinį laišką žodyno klausimu. Poška lietuviškai susirašinėjo su J. A. Giedraičiu, taisė jo eilėraščius, palaikė glaudžius ryšius su Kaj. Nezabitauskiu, kurį vadino savo kaimynu ir bičiuliu, su S. Stanevičium ir kitais. Šie Poškos santykiai ir ryšiai rodo ne tik jo interesų įvairumą, bet ir jo svarbų vaidmenį kultūriniame-literatūriniame Lietuvos gyvenime XIX a. pirmajame ketvirtyje.

Poška daug laiko ir energijos skyrė Lietuvos praeities tyrinėjimui, senienų rinkimui. Viename laiške (1818) jis rašė: „Kaip kormis kasinėju, ieškau, rūpinuosi gauti senienų.“ Poška jų ieškojo piliakalniuose, senovės kapinynuose, per pažįstamus. Sumanė įsteigti muziejėlį. Nukirsdinęs už kilometro nuo savo sodybos augusį tūkstantmetį džiūstantį ąžuolą ir išskaptavęs apatinę kamieno dalį, padarė namelį su durimis ir langais, pavadino jį Baubliu ir pastatė savo sodelyje po ąžuolu. Baublio viduje stovėjo apvalus staliukas, suolelis, ant kurio galėjo sėdėti 4 žmonės, kėdė, ant sienų kabėjo mokslininkų, filosofų ir poetų portretai (tarp kitų ir įžymaus prancūzų rašytojo švietėjo Voltero), buvo lentynėlė su 200 knygų (senų spaudinių). Čia Poška laikė ir savo surinktąsias senienas: šarvus, šalmsus, kovos kirvius, kardus, šautuvus...

[...]

Poškos Baublįs ir senienų rinkinys daug kartų buvo minimas ir aprašinėjamas ano meto Vilniaus žurnaluose ir kituose leidiniuose. Baublį jamžino A. Mickevičius *Pono Tado* poemoje (IV kn.):

Ar gyvas dar Baublįs, kurio liemens drūtumas
Senatvėj taip išpurto, lyg erdviausias rūmas?
Ten dvylika žmonių prie stalo sėst galėjo.

Baublįs buvo tam metui būdingas susidomėjimo Lietuvos praeitimi reiškinys. Jis sutraukdavo nemažą lankytojų ir skatino kitus domėtis gimtojo krašto senove ir rinkti jos liekanas.

Poška rūpinosi Lietuvos istorijos rašymu. Mielai dalindamasis su kitais savo žiniomis, jis sielojosi, kad niekas jos nerašo: „O, kad galėčiau sulaukti to laiko ir pamatyti bent tos užuomazgos įžangą ar pradžią [...] Taigi, apie būsimą mūsų Lietuvos istoriją mąstydamas, visa siela ir širdimi trokštu ką nors parašyti. Ir jei tarp gausių mano netvarkingų ir išmėtytų pastabų bent viena smulkmena bus naudinga rašančiam mūsų Lietuvos istoriją, būsiu pilnai atlygintas.“ Poškos šios srities darbų tėra žinoma tik dalis: straipsnis apie lietuvių mitologiją („O starożytnych obrządkach religijnych pogańskich w Xięstwach Litewskim i Żmudskim“), „Kaimiečio artojo mąstymai apie lietuvių ir žemaičių tautą ir kalbą“ („Rozmyślenia wieśniaka rolnika o narodzie i języku Litewsko-Żmudzkim“). Pastarasis yra stambiausias Poškos darbas, išspausdintas 1829 m.

[...]

Kultūrinė Poškos veikla buvo glaudžiai susijusi su literatūrine. Jis daug rašė proginių eilėraščių ir eiliuotų laiškų, kuriuose atsispindėjo to meto literatūriniai santykiai, kultūriniai ir kalbiniai interesai. Keletas jų yra išlikę.

[...]

Eiliuoti Poškos laiškai yra autobiografinio pobūdžio rašiniai, tačiau juose atsispindi ne tik siauri asmeniniai interesai, bet ir visuomeninės reikšmės turinčios pažiūros bei nuotaikos. Jie yra to laikotarpio literatūrinio ir nacionalinio sąjūdžio išraiška: tokie „atviri laiškai“ paprastai būdavo skiriami ne tik adresatui, bet ir visuomenei pasiskaityti. Šių epistoliarinio žanro Poškos kūrinių meninis lygis – ne per aukščiausias.

Poška yra daug rašęs ir vertęs. Yra žinių, kad jis buvo išvertęs Vergilijaus *Eneidą*, I. Krasickio *Madingą žmoną* (*Modna zona*). Yra ir daugiau žinių apie neišlikusius jo darbus. Didžiausias ir svarbiausias Poškos kūrinys yra „Mužikas Žemaičių ir Lietuvos“.

[...] Šio kūrinio tikslī parašymo data nežinoma. Spėjama, kad jis sukurtas tarp 1815 ir 1825 m. Kaip ir daugelį savo kūrinių, taip ir šį, stambiausią ir reikšmingiausią, Poška rašė veikiamas žymios lenkų poezijos. „Mužiko [...]“ prototipas, kaip nustatyta, buvo nežinomo autoriaus eiliuotas kūrinys „Lenkų

valstietis“ („Chłop polski“), XVIII a. pabaigoje išspausdintas Vilniuje lenkų kalba. Poška keliolika eilučių iš pradžios stačiai išvertė, bet juo toliau, juo laisviau traktavo lenkiškąjį originalą, pirma dar juo sekdamas, o paskui kurdamas visai savarankiškai. Vaizduodamas lietuvį baudžiauninką, Poška jam suteikė būdingų vietos bruožų, papildė ir išplėtė detales, paryškino jo gyvenimo, buities, socialinės padėties bruožus. Poškos kūrinys žymiai ilgesnis už lenkiškąjį. Ypač reikšminga tai, kad Poška visai savarankiškai sukūrė „Mužiko [...]“ pabaigą, pačią aštriausią socialiniu požiūriu kūrinio dalį. Dėl žymių turinio papildymų, dėl idėjinio pagriežtinimo ir formos pakeitimų „Mužiką [...]“ galima laikyti originaliu Poškos kūriniumi.

Poška „Mužike [...]“ kėlė pagrindinį laikotarpio klausimą – valstiečių klausimą. Jis norėjo parodyti valstiečio baudžiauninko vaidmenį visuomeniniame gyvenime, atskleisti vyraujančią socialinę neteisybę.

[...]

Išaukštindamas valstietį, o kartu ir visą liaudį – materialinių gėrybių gamintoją, materialinės kultūros kūrėją – Poška plačiai vaizduoja beteisę baudžiauninko padėtį, begalinį jo išnaudojimą. Poška aprašo sunkius, nepabaigiamus baudžiauninko darbus pavasarį, vasarą, rudenį ir žiemą, kartu piešdamas niūrius jo vargingos buities vaizdus.

[...]

Bet bajoras atsisako rašyti [carui ar kunigaikščiui], motyvuodamas savo atsisakymą šitaip:

[...] Neder pirštus tarp durų kaišioti

Ir svetimoj bažnyčioj žvakeles degioti (...)

Šie bajoro žodžiai, kuriais ir baigiamas „Mužikas [...]“, yra nelaukti, diametraliai priešingi pirma jo rodytam humaniškumui, jautrumui valstiečio atžvilgiu. Iš jų matyti, kad visas bajoro gerumas yra apsimestinis, netikras. Taigi kūrinio pabaigą reikia suprasti kaip ironiją. Kritiškai vertindamas tokią bajoro poziciją, Poška ne tik demaskuoja ponų-dvarininkų saualę, bet ir pasmerkia sentimentaliai valstiečio besigailinčių bajorų taikstymąsi prie baudžiavinės santvarkos. Kūrinio pabaigoje pabrėžiama, kad iš bajorijos geriausiu atveju tegalima tikėtis pigios užuojautos baudžiauninkams. Tokia „Mužiko [...]“ pabaiga dar labiau išryškina valstiečio baudžiauninko padėties beviltiškumą ir parodo apeliavimo į viešpataujančiųjų sluoksnių „jautrią širdį“ beprasmiškumą. [...] Tačiau dėl gilios meilės valstiečiams, dėl ryškaus jų išnaudojimo atskleidimo, dėl protesto prieš valstiečiui daromas skriaudas, dėl ironiško bajorų „užuojautos“ valstiečiams pavaizdavimo Poškos „Mužikas [...]“ yra vienas reikšmingiausių XIX a. pradžios lietuvių literatūros kūrinių.

[...] Šio kūrinio literatūrinė išraiška, stilius ir nuotaika yra gana įvairi. Prasideda jis baudžiauninko visuomeninį vaidmenį ir jo darbus aukštinančia ode, kurią toliau pakeičia dialogas tarp valstiečio ir „humaniško“ bajoro, išryškinąs niūrią baudžiauninko buitį, jo beteisiškumą ir padėties beviltiškumą. Visame kūrinyje kaitaliojasi pakili retorika (sušukimai, retoriniai klausimai, apozicijos, perifrazės, gausūs epitetai, akumuliaciniai išvardijimai) ir jausmingas pasakojimas (ypač valstiečio kalboje), sentimentalio užuojautos ir satyriška ironija. Kompozicinis „Mužiko [...]“ pagrindas yra kontrastinė paralelė tarp baudžiauninko skurdo ir feodalinio išnaudojimo, tarp reikšmingo ekonominio baudžiauninko vaidmens ir skurdžios socialinės jo padėties. Žanriniu atžvilgiu „Mužikas [...]“ daugiausia turi odei būdingų žymių. Tačiau plačiai panaudotas dialogas, gana visapusiškas valstiečio buities nušvietimas teikia „Mužikui [...]“ ir poemos ypatybių.

[...]

Poška augo ir brendo veikiamas klasicistinės ir iš dalies sentimentalinės literatūros. Jo kūryboje vyrauja klasicistinės poezijos žanrai: odė, eiliuotas laiškas, idilė, satyra, epigrama, sentencija.

Poškos kūrybos idėjinis-tematinis turinys žymia dalimi buvo naujas ir neatitiko senų, nusistovėjusių šių žanrų tradicijų. Poška laikėsi tik bendros klasicistinės formos, dažnai ja reikšdamas jau naują socialinį turinį. Be to, klasicistinė forma, atrodo, atitiko paties Poškos polinkį į retoriką bei į abstraktų gyvenimo

reiškinių vaizdavimą. Vis dėlto turinio ir formos santykio atžvilgiu Poškos kūryboje pasireiškė tam tikras prieštaravimas: kai kuriuose jo kūrinuose idėjinis-tematinis turinys su forma nesutampa.

[...]

Nuo klasicistinės literatūros Pošką skiria stilijų (vadinamojo aukštojo ir žemojo) kaitaliojimas. (Klasicistiniuose kūrinuose, kaip žinoma, stiliai būdavo maišomi tik kai kuriuose žanruose, siekiant komiško efekto.) Kaitaliojant stilius Pošką vertė kūrinų turinys ir pasirinktoji jų forma. Pasirinktoji forma (pvz., odė) reikalavo aukštojo stiliaus, o turinys (ypač valstiečio baudžiauninko gyvenimo vaizdavimas) – žemojo (konkretaus, realistiško, dažnai šiurkštaus žodyno). Poška estetinį skonį buvo susiformavęs veikiamas klasicizmo, todėl jo poetinėje kūryboje dažniausiai vyrauja aukštasis stilius, bet jau su gausiais žemojo stiliaus elementais. Pavyzdžiui, „Mužike Žemaičių ir Lietuvos“ dominuoja aukštasis, retorinis stilius, bet čia jau yra gana daug konkrečių liaudiškų posakių, būdingų žemajam stiliui (*sustimp ranka viena; dvilinkas susirietęs pro duris ištrūkau; lapt už pakaušio...*). Stilijų maišymas ne tik pajvairino išraiškos priemones, bet ir praturtino Poškos kalbą, priartino ją prie gyvosios liaudies kalbos.

Poškos raštų kalba liaudiška, pagrįsta žemaičių raseiniškių tarme. Lietuvių kalbos jis mokėsi atsidėjęs, naudojosi įvairiais kalbiniais raštais.

[...]

Poškos eilėdara yra silabinė, kuria jis eiliavo gana lengvai, retai kada tenusikalsdamas natūraliam žodžio kirčiui. Mėgstamiausia eilutė yra 13 skiemenų – aleksandrinas. Rimai gana įvairūs ir tikslūs, pagrįsti tarminiu jų sąskambiu (pvz., *nuplāktas – kāktas, sveikāta – māta, gīni – pamatīni, neblīka – vainīka...*).

[...]

Poškos veikloje ir kūryboje atsispindėjo lietuvių tautinio sąmonėjimo tendencijos. Jos pasireiškė lietuvių kalbos propagavimu bei jos ugdymu, pastangomis įvesti ją į viešąjį ir literatūrinį gyvenimą; susidomėjimu Lietuvos praeitimi, jos tyrinėjimu, populiarinimu; senienų rinkimu, pirmojo tos rūšies muziejaus Lietuvoje įrengimu.

[...]

Lebedys J. Dionizas Poška // Lebedys J. Lituanistikos baruose. I: Studijos ir straipsniai. – Vilnius, 1972, p. 278–297.

Viktorija Daujotytė

DU DIONIZO POŠKOS MOTYVAI

[...] Be D. Poškos lietuvių literatūros istorija nebūtų pilna. Ir Kražių istorijai, šlovingai ir kruvinai, D. Poška, vienas iš jų kolegijos auklėtinių, yra labai svarbus. Jo asmenybė savita, plati, šakota, koloritingai žemaitiška. D. Poškos kūryboje yra daug savaime vertingų dalykų, kurie susiję ir su bendrais XIX a. lietuvių kultūros pokyčiais. Būtent D. Poškos kūryboje, o ypač eilėraštyje „Mano darželis“, randame užfiksuotą savitą lietuvių sodiečio gyvenimo modelį. Sodyba yra tarsi pasaulio centras. Pasaulis „ateina“ į sodybą laiškais, o kartais atkeliauja ir įžymybės. Gal ir todėl, kad už lango šaltas ruduo, taip traukia „Mano darželio“ šiluma, vešlus žydėjimas, jau primiršti žemaitiški gėlių vardai: „Ties pacziu langu matit gal wisokiun kwietku, Erszketrožiu, ramuniu, dobilun, nagetku...“ Žmogus yra šio gražaus pasaulio valdovas. Jis net sėdi „soste“. Puikus valdovas, nes pats sodina medžius ir pats viskuo iš „sosto“ gėrisi: „O asz užuksmie siedent ant sosta wielieniu, / Arba kningele skajtau ar pipke degenu, / Ar pokajtiej po galvos pasidiejes kningu, / Kan norent be dumodams did skanej užmingu.“ (Gražumas, skambumas žemaitiškų rimų: kningų – užmingu. [...]). Lietuvis sodyba – jos centre darželis – primena graikų polj. [...]

Ramiai, oriai D. Poška su savo daželiu ir gretinasi prie garsių senovės autorių, prie Vergilijaus ir Horacijaus: „Bet ne toks kajpo buwa pas Horacijusza.“ Praeities didieji tebėra čia pat greta, atsimenami, net laurais vainikuotas K. Sarbievijus paminimas gražiai sužemaitinta pavarde: „Sarbiejauškus ties Kražejs Medziokalnej raszi, / Ant anžuola.“ (Koks puikus žemaitiškas sąskambis: „ant anžuola“!)

„Mano darželis“ – vienas D. Poškos kūrybos aspektas, įdomus gyvenimo aprašymu, gyvenimo sodyboje su savo gėlėmis, medžiais, su savo pačia ir šeimyna suvokimu, žemaičio sodybos sąsaja su pasauliu, su kultūra, ir tolima, ir patirta. Istorija suvokiama ir kaip liudijimas, labai svarbu D. Poškai, kad pats Medžiokalnyje matęs „ant anžuola“ raštus, Sarbievijaus įrašytus.

D. Poška – savo sodybos valdovas, o kartu kultūros žmogus ir pokaičio prisnūstantis ant knygų. Gal jau niekad taip gražiai ir harmoningai nesiderins žydinti gėlė, paties pasodintas medis, velėnų sostas ir po galva padėta knyga. Knygų žmonės išeis į miestus, sodybos ištuštės [...]

Du D. Poškos motyvai. Jaukus, šiltas, net filosofškai iškalbingas namų, sodybos, „mano darželio“ ir rūstus, atšiaurus, gal net žiaurus – istorijos, kuri žemaičiams niekad nebuvo palanki nei gailėstinga. Tik drąsa, tik krauju žemaičiai savo namus, savo sodybas apgindavo. Todėl ir šie abu motyvai vienas su kitu susijungia ir atrodo, kad labai gražiai prie jų dera toks autorius parašas D. P. Žemaitis. Taip D. Poška pasirašė savo garsųjį „atsišaukimą“ „Keletas įžanginių žodžių bet kam, žadančiam rašyti Lietuvos ir Žemaičių istoriją“. O ta istorija dar visa neparašyta, dar nėra joje D. Poškos istorinių vizijų, nėra ir visos Kražių tragedijos su paskutiniais trėmimais, žudynėmis, su paskutiniais žuvusiais kryžiais, su dar kažką mums šnibždančiu nebegyvu šaltiniu „po namais, kurių pamatai dar šilti, aš žinau, tebėra“ [Julius Keleras].

Daujotytė V. Du Dionizo Poškos motyvai // Aitvarai. – Vilnius, 1991, Nr. 2, p. 37–40.

Silvestras Valiūnas (1789–1831)

PAS JO MYLISTOS D. POŠKOS

Širdingas prieteliau ir geradėjau!

Prieteliau šalies savo, Dievo ir artimo,
Tėvų kalbos ir viso seno papratimo!
Tu, kursai jau skęstantį nuog prapulties krašto
Nori gelbėt žemaičių liežuvį per raštą,
⁵ Atkeliavęs pas mūsų, ką gero datirse
Ar tu tiki, jog tikrą čion kalbą išgirsi,
Katra Ringolds, Utenis ir Vitolds bylavo,
Kad vedė ant kryžiojų kariauninkus savo?
Oi, ne taip, raštininkai, yra pusėj mūsų!
¹⁰ Čion gadina liežuvį kaimynystė Prūsų:
Tos kirmėlės vokiečiai, kur per metų šimtą
Už Mindaugo, Jogėlos žemę mūsų krimto,
Nepaliaun lig šio laiko pikta mums daryti,
Mok kalbon mūsų žodžius savo įkaišyti.
¹⁵ Ir taip tu neišgirsi toj Paprūsio šaly
Tikru vardu vadinant mažiausio daiktelio:

Čion virvė yra *štrikis*, o rūsysis – *kelneris*,
Žaks – maišas, *šnaps* – arielka, o semtuvs – *kiberis*.

Stiprų – *štarkiu*, tėtųšį – *poderiu* vadina

²⁰ Ir šimtų šimtais žodžių be galo gadina.

Bet tu, kurs tikrą kalbą žemaičių pažįsti,
Kurio prigimtą kalbą lūpos mok išbrįsti¹,
Tu, kurs savo kaimynams ne kartą parodei,
Kur tikri, mūsų žemės, o kur vogti žodžiai, –

²⁵ Rašydams plačios kalbos žodinį protingą,
Nepamesk tikros žinios kelio išmintingo!

Nevilkis, jog tikt tikra kalba to pasviečio,
Kur tavo dienas saulė pirmąkart apšvietė,
Kad Viduklė nuog *vidaus* žemaičių praminta,

³⁰ Kad ir kalba tos vienos šalies negadinta.

Girdėdams jūsų žodžius, nuog lenkų pavogtus,
Ne kartą ligi žarnų Telšių pliumpis² juoktus,
O *večerės*³, *kazilų*⁴, *lotų*⁵ ir *grebėstų*⁶,
Lygiai kaip tu jo *karklių*⁷ ir *lai* nesuprastų.

³⁵ Daug yra žodžių mūsų liežuvį nuomotų.

Pliks būtų, kad kaimynams visus atiduotų.

Bet nebuvo jis tokiu laike užgimimo

Ir kada viešpatavo žemaitis ant Rymo!⁸

Pirmiausiai iš lotynos⁹ daug žodžių pramišo,

⁴⁰ Paskui nemaž vokiečiai su lenkais prikišo.

Atskirti juos, parodyt, kur ne mūsų yra,
Iš kokios kalbos, kuriuo tie laiku pribiro, –
Ant to reikia atminti rašančiam žodinį,
Jei vainiką apturėt nor ne paskutinį...

⁴⁵ Taipogi, kad lietuvis ir žemaitis rastų

Visus žodžius toj knygoj ir radęs suprastų,

Kad tie žodžiai nebūtų iš naujo praminti,

Bet ant visos Žemaičių pasaulės aprinti;

Jei kur naujai sutverti, tegul nežnyb ausis, –

⁵⁰ Tokias knygas žemaičiai ir skaitys, ir klausis.

O kitaip, – jei persargos tos neužlaikysi,

Sau pats skaityti knygą storą parašysi.

Veizd ant tavęs ne tiktai Viduklės pasaulis,

Trakai, Telšiai, Vilkmėrgė, rudsermėgis Šiaulis,

⁵⁵ Taipogi latviai, prūsai ir užnemuniškiai,

---

¹ išbrįsti – subrandinti.

² pliumpis – girtuoklis.

³ večerės – vakarienės.

⁴ kazilų – gegnių.

⁵ lotų – kartelių šiaudams prispausti, dengiant stogą.

⁶ grebėstų – kartelių, kalamų skersai stogo gegnių.

⁷ karklių – keliami (nesuvedami) prasti vartai.

⁸ Turima galvoje romėniškosios lietuvių kilmės teorijos nuostata.

⁹ iš lotynų kalbos.

Noris tie seniai mūsų išplėsti tėviškei.
Vienok Jogėlos kalbos šaknis nesutrinta
Tebėr pas jų, nors didžiai kreipta ir gadinta.
Ir dėl to rašte savo turi tu atskirti,
⁶⁰ Kur per tikrą žemaitį žodžiai yr pagirti,
Kur iš svečių liežuvių pas mūsų priklydo,
Jei nenori eit pėdoms kunigo Širvydo¹⁰.
Tegul rand skaitytojas ir žodį paprastą,
Ir gryną kalbą mūsų, senatvėj apmestą¹¹.
⁶⁵ Taip rašant, seks iš visur palaiminta garbė
Ir neklups pėdos sunkiam, be užmokos darbe...
Ką tariu? Be užmokos? Tai negal taip būti,
Jei nemokės išgamos šlovės tau atduoti,
Tu rasi užmokesnį gerą širdyj savo
⁷⁰ Ir tų visų, kur tikrą tikt protą įgavo.
Tiesa, jog tuos tamsybės ir nelaimės laikuos
Matyt nekart iš tėvų čydijančius vaikus.
Tegul dykdarbiu¹² koksai pusgalvis vadina
Ir bjauriai lizdą savo gimtuvės¹³ gadina,
⁷⁵ Mes dėl balso pūstburnių¹⁴ savo keliu bėkim
Ir, jog gimėm žemaičiais, neišsižadėkim.

1826 metuose	Rašo
mėnesio vasario	Tavo širdingas
10 diena	prietelius ir tarnas
iš Aukštbikavos	<i>T. S. Valenavičia</i>

Valiūnas Silvestras. Ant marių krašto / Paruošė Regina Mikšytė. – Vilnius, 1976, p. 206–209.

Sigitas Geda

EILĖRAŠTIS DIONIZUI POŠKAI

Dionizai Poška, pabučiuok Adomą
Mickevičių, šaltu absurdišku bučiniu,
Lietuvos nebėrą, nebėr bičių skraidančių
vasarovidžiais viršum Marcinkonių
bažnyčios, vargonininkas numirė, šalta,
ak šalta pavasario meilė, neršiant

¹⁰ Konstantinas Širvydas parašė ir 1629 m. Vilniuje išleido lietuvių kalbos žodyną lenkų–lotynų–lietuvių kalbomis (*Dictionarium trium linguarum*).

¹¹ senovišką.

¹² dykdarbiu – nerimtą darbą dirbančiu, niekdariu.

¹³ gimtuvės – gimtinės.

¹⁴ pūstburnių – tuščiakalbių.

upėtakiams Ūloj ir Merky, Dionizai,
šalta pasaulys, kur Biblija,
caras, pora upėtakių,
senas Mickevičius klūpo Paryžiuje,
Nemunas, piktas ir kvailas
mūsų sienų sargybinis,
mūsų šunų, mūsų vaikų
mūsų vilkdalgių Lietuvos,
filomatai ir filaretai dar gieda,
paklausyk, Dionizai, kokia didelė
Lietuva: kiek skruzdžių, arklių,
kiek karvių ir dievo karvyčių,
atvartų iš kito pasaulio,
iš pasaulio, kur gieda niūrus Vaidevutis,
gieda Prūsija, vištos, einančios mirti,
gieda Mickevičius, apleisdamas Lietuvą,
gieda akmenys, gieda ugnis,
gieda balta dilgėlė
palei Trakus, ak, palei Trakus
krūvina dilgėlė,
suuodusi kraują Kęstučio,
kraują seno totoriaus, ugnies,
karaimo, ruso, vokiečio lenkišką kraują,
kmyną, takažolių mėgstamą kraują,
kraują molio širdies, srūvantį
nuo Himalajų, per Kolumbo
valgomas spalgenas
trykštantį kraują... Pašauk, Dionizai,
pašauk Kristijoną, muziką,
raunantį plaukus, beprotį
iš Breigelio smuklės, iš Olandijos,
iš Belgijos miežių putpelę,
iš kanapių, kaliausią,
pernokusių šilo mėlynių,
mekšro, neršiančio Snaigyno ežere,
iš kuojos, žiedlapių, iš peleky,
Dionizai, Lietuvą, seną, muzikišką,
apsimetusią durniais, donelaičiais,
širdim, pašauk tuos, kurie klauso:
žvirblį, voverę, žmogų, Mickevičius
miršta toli, Prancūzijoje,
Lenkija miršta, miršta šaknis dilgėlės,
Adomas, hebrajai, eskimai, užslenka
ledas tamsus, Dionizai,
hebrajiškas, rusiškas,

vokiškas ledas, širdie,
o širdie Lietuvos.

Geda S. Sokratas kalbasi su vėju: Įvairių metų eilės ir poemos. – Vilnius, 2001, p. 252–253.

Sigitas Geda

GIESMĖ APIE MIRTIES DEMONUS

Dionizui Poškai ir Adomui Mickevičiui

Palauk, vargšas kūne, ko skubini mirti,
Aš noriu įamžint žemaitišką mirksnį,
Aš trokštu iš žemės laukų sunkenybės
Išsunkti bent porą lašų amžinybės.
Daugiau man nereikia, – tik porą lašelių:
Išvysti, kaip supasi dovilas žalias,
Bijūno taurė, ji prasiskleidė naktį,
O mano širdis jau vos pajėgė plakti.
Žinau, kad sergu ir kas dieną labiau vis
Vaičaitį, Kudirką taip, sutemos, gaubsit,
Jūs užgulat mano pražilusią galvą,
Tamsėjančios valandos pelenaspalvės!
Taip, pajėgos mažinas, ažuolo lapas
Pavasarij ankstų nespėjo išsprogt,
Ir žemė visa – vienas marmuro kapas,
Išblukusios akys – padangės žydros.
Tėra tik mirtis, vien saldus josios kvapas,
Kur gėlės pailsusios, drėgnos ir šlapios,
Apipina kryžių kregždučių sparnais, –
Ranka taip lytėdavo krūtį delnais
Manoj kūdikystėj, ant žalio kalnelio,
Kur vienišas beržas tuos sielvartus kelia,
Kurių aš esu atsigėręs pilnai.
O Dieve... Sukurt beveik nieko nespėjau,
Nors buvo planai, didingiausiom idėjom
Nelyg Partenonas man švietė galva...
Leisk vargšui sugrįžti atgal, Lietuva,
Vienintele žeme, kur glaudžiasi sliekas,
O sliekas – tik šliužę per molį palieka,
Palieka žiupsnelį žiaujamos žemės,
Kur kirmėlės naujos sau gyvastį semias,
Užplūsdamos plotus didžiausius, erdvės,
Apleisdamos miestų senųjų gatves,

Kur niūkso vijokliais apkarstyti bokštai
Ir grobai – ar kriauklės grafienių atvožtos...
Nėra praeities, nēr dangaus nei tėvynės,
Kur debesys plūkias, pavargėlių minios,
Kur žliaugia į pragarus amžinos liūtys,
Kur daužo Perkūnas visatą mažutę.
O dangūs įnirtę tik vypo, tik liepia,
Žmogau, nuteriot tavo skurdžią palėpę,
Esi miniatiūrinis amžių žaislelis
Ant demonų delno – lietuvis vargšelis.
Tau atima protą, tau nupeša plaukus,
Aklam ir kurčiam vis kerštuoja tau daug kas,
Kada gi visi taip suspėjo pamiršti,
Kad irgi norėtum – gyventi ir mirti?
Norėtum, kad būtų ta žemė, vaikai tie,
Kad augtų – avis ta, akloji mergaitė,
Kad ažuolas būtų, žemaičių baublys,
Kur galvą priglaus paskutinis kvailys...

Geda, Sigitas. Septynių vasarų giesmės: Eilėraščiai. – Vilnius: Vaga, 1991, p. 82–83.

Donatas Petrošius

RŪPINTOJĖLIŲ VAGYSTĖS

IŠ BAUBLIŲ JUBILIEJINIAM PAMINĖJIMUI

keliavimo privilegiją turi tik dievai kaip ir praradimą
teritorijų moterų atminties aptemimą dalinį ar
visišką žmogus yra sėslus už jį keliauja keturi mėnuliai
tiesa kartais nuklysta kur anglimi užrašo inicialus datą
sienoje bet kuri siena yra jo namų siena ir niekas nežino

kas už jos gyvena meldžiasi kitoms saulėms peria
savo pelkių dievus išskobę medyje aptveria dievas
tyliai dingsta iš šventyklų dauginasi kopijomis
prekyvietėse visais tūkstančiais vardų kerta maro

debesis valstybių sienas muitinių šunys tyli atpažinę jo
kvapą nusėda privačiose kolekcijose dulkėmis vardu
neatsiliepia šaukiamas ir tuščia jo kur medžių daug ten
budos sotūs ir dideli kinai atsikirstų gabalą sienos

šiaip ar taip be jokios priežasties dievai nebėga
akis pražiūrėję į savo atspindžius stikle lyg gintaro

kumštyje lieka nutrauktos vabzdžio kojos stiebai
kraujažolių lazda šunims baidyti žmonės po žydru
dangaus parašiotu besileidžiantys dviračiais nuokalne

2000 X

Petrošius D. iš tvermės D / Eilėraščiai. – Vilnius, 2004, p. 10.

Juozas Marcinkevičius

SVEČIAI BAUBLYJE

(Dramatizuota poema)

[...]

I. PROFESORIUS

„Taigi visus savo ir naujuosius, ir senuosius paminklus, kuriuos
kaip darbšti skruzdėlė per savo amžių rinkau, paskyriau
savo Baubliui papuošti.“

*Iš D. Poškos laiško J. Loboikai –
Vilniaus universiteto rusų literatūros profesoriui*

J. Loboika, D. Poškos lydimas, apžiūrinėja Baublio kolekcijas, senienas.

LOBOIKA

Tikrai gražių relikvijų surinkę turite.
Kolekcija verta muziejaus rimto.
Sakysim – Peterburge...

POŠKA

Ką jūs,
Dauggali pone... Tai tik kuklūs
Laisvalaikio užsiėmimo vaisiai...
Keistuolio seno, žemės kurmio įnoris.

LOBOIKA

Ak, nesikuklinkite, gerbiamasis!
Aš tikiu,
Aš garantuoju – bus sensacija,
Kai mokslo vyrams sostinėj parodysim
Šį turtą. Jo vertė – didžiulė.

POŠKA

Esu sužadintas... Drįstu tikėtis...

LOBOIKA

Reiks laišką parašyt Rumiancevui.

POŠKA

Rumiancevui – valstybės kancleriui?

Tai jūs pažįstami su jo šviesybe?

LOBOIKA

Ne, taip – truputį. Susirašinėjam,

Prie kortų stalo kartais susitinkam.

POŠKA

Dėkoju nuolankiai iš anksto.

Laimingas būčiau, jeigu mano kuklūs

Darbai sudomintų šviesius valstybės vyrų protus.

LOBOIKA

Sudomins! Net neabejoju.

POŠKA

Tai aš paruošiu ekspediciją

Dauggalio maloningojo profesoriaus vardu.

LOBOIKA

Gerai. Aš visa kita sutvarkysiu.

POŠKA

Pridėsiu sąrašą visų senovinių daiktų.

Gal pažiūrėsit?

LOBOIKA

Tiek to... vėliau. Atsiųskite kartu su ekspedicija.

Ar perduokite per kaimyną Kajetoną.

Atveš jisai raštus tiesiog į Vilnių.

POŠKA

Gerai. Taip pat esu surinkęs

Daug medžiagos apie lietuviškus

Vadinamuosius milžinų kapus.

Parodyti galėčiau juos, profesoriau...

LOBOIKA

Kad jau vėlu. Verčiau rytoj. Svarbiausia – saikas.
Taip mokė graikai – pagal tamstą
Lietuvių protėviai.

POŠKA

Lietuvių protėviai ne graikai, o romėnai.
Herulių padermė lietuviams pradžių davė.

LOBOIKA

Tačiau profesorius Lelevelis
Šitus spėliojimus sukritikavo.

POŠKA

Aš drįsčiau nesutikti su profesorium!

LOBOIKA

Kuo remiatės?

POŠKA

Įrodymų pakanka.
Sakysime – „herulis“. Tai lietuvių žodis.
Jis kilęs nuo „giria“, „girulis“.
Lelevelis tai neigia, net pajuokia.
Tačiau nereik pamiršt, kad mūsų metraščiai
Gudų kalba rašyti buvo. Jų rašte
Ir „g“, ir „h“ vienodai rašomos – kaip „g“.
Ir Herodotas mini, kad heruliai
Gyveno įšiauriau nuo Geros upės.
Aš, pasiremdamas istorija ir geografija,
Teigiu, kad Geros upė – tai Berezina.
O kad lietuviai ties Berezina gyveno
Senų senovėje – visi sutinka.

LOBOIKA

Įrodymai rimti ir logiški, ir dėmesio verti...

POŠKA

Tai dar ne viskas. Daugelis dievų,
Kuriuos romėnai garbino senovėj,
Pagoniškus dievus lietuvių atitinka.
Aš juos esu surašęs ir palyginęs.
Juk skamba panašiai net patys žodžiai,
„Dievas“ – „deus“...

LOBOIKA

Tamsta esat

Taip stipriai pasiruošęs... Net profesorių

Sukirsti galite, kaip sakoma...

POŠKA

Ne taip svarbu – nuginčyti profesorių.

Svarbiau – ir daug svarbiau – atskleisti ir įrodyti

Teisybę tikrąją apie lietuvių kilmę.

Tiek metų niekinti, uiti lietuviai nežinojo,

Kad jie tokios senos, garbingos padermės

Šlovingi palikuonys, paveldėtojai.

Atėjo laikas tiesą pasakyti.

LOBOIKA

Na, taip... Tiesa privalo nugalėti.

Nes ji yra tikrasis mokslo tikslas,

Vienintelis kriterijus – tiesa, teisybė.

POŠKA

Šita tiesa ne vien tik mokslui reikalinga.

Manau, kad dabarties lietuviams

Jos reikia ne mažiau. Jei ne daugiau...

LOBOIKA

Kuria prasme?

POŠKA

Tai – mūsų šaknys. Tai iš jų

Atgyti gali tas didingas medis,

Kuris per šimtmečius sunkius sunyko.

To medžio vardas – Lietuva.

Jisai dabar nuvytęs

Ir vaisių neveda. Bet šaknys... Šaknys – gyvos!

LOBOIKA

Oho! Poetiška. Ir įdomu. Tačiau –

Kaip čia pasakius... Jūs neįsižeiskit...

Bet kiek matyti teko – jūs, bajorai,

Save vadindami lietuviais,

tarpusavyje lenkiškai bendraujat.

Ir jūsų šeimoje – žmona, sesuo ir brolis –

Taipogi kalba lenkiškai ir rašo. Juk taip?

POŠKA (*po pauzės*)

Tiesa... Tačiau čia kaltas auklėjimas...

Ir daugelis lietuviškai išmokti stengias...

Ir domisi...

LOBOIKA

Nepastebėjau.

Man rodos – atvirkščiai. Kaimynai jūsų

Visai patenkinti šia padėtim

ir lenkiška kalba.

O lietuvybe – žaidžia: įdomu, egzotiška...

Pauzė. Loboika nusijuokia.

Na va – nusiminei. Be reikalo. Neverta.

Kaip sakoma pas jus... (*Išsitraukia popierių, skaito.*)

„Kas bus, kas nebus – bet žemaitis neprąžus.“

Ir dar... „Kas bus – tą krikštysim.“ Ar ne?

POŠKA

Turbūt... Tikriausiai... (*Pauzė*) Aš girdėjau,

Kad vyriausybė ruošiasi sujungti

Dubysos upę su Venta.

LOBOIKA

Taip, taip...

Projektas toks yra. Ir aš girdėjau...

POŠKA

Tai aš paskaičiavau reljefo nuolydžius

Ir upių nutekėjimus. Galbūt pravers?..

LOBOIKA

Gerai. Rytoj parodysit. Aš pažiūrėsiu...

POŠKA

Be to – kanalą kasant, žemėj

Senienų gali būti. Aš ir siūlau –

Paskirti žmogų nusimanantį.

Ir pats galėčiau prisidėti...

LOBOIKA

Rytoj. Rytoj mes pakalbėsime apie viską.

Nepykite – jaučiuos šiek tiek pavargęs.

Kelionė, žinote, ir visa kita.

POŠKA

Gerai. Tuomet kviečiu jus vakarienės.

Svečiai jau susirinkę – jūsų laukia.

Ir seno vengrų vyno butelys

Suteiks jėgų mums, nuotaiką pakels.

LOBOIKA

Ak, ką jūs... Kam to reikia,
Nors, antra vertus, pasistiprint – ne pro šalį...

II. KAJETONAS

„Už išleistą (o man atsiųstą) puikų elementorių
priklauso nemirtinga visų tautiečių padėka, nes jis,
be pataikavimo kalbant, tikrai puikus...“

*Iš D. Poškos laiško
Kaj. Nezabitauskiui 1824 m.*

*Baublyje sėdi D. Poška ir Kaj. Nezabitauskis. Poška varto Kaj. Nezatbitauskio elementorių „Naujas mokslas
skaitymo dėl mažų vaikų Žemaičių ir Lietuvos su paveikslais“.*

POŠKA

Aš šią nedidelę knygelę vertinu
Labiau negu storiausius foliantus.
Žmogus beraštis panašus į neregį.
Arba tiksliau – į kurčiąjį. Mes jam visokias muzikas
Ir šiaip, ir taip sugrojame. O jis – negirdi!
Negirdi... Taip... Dabar ir dirbt smagiau bus,
Rašyt smagiau, kada žinosi, kad tave skaitys.
Išmokusiam skaityti žmogui, žmogui praregėjusiam,
Pasiūlyt menkavertį skaitalą – negalima!
Ne, vien vertimais čia neapsieisi. Būtų nuodėmė!
Istorijos lietuviškos, lietuvių parašytos, reikia.
Nes iki šiolei Lietuvos istoriją
Vien svetimtaučiai rašė svetimom kalbom.
Suregistruoti, užrašyti reikia pasakas,
Dainas, kurias per amžius mūsų žmonės kūrė...
Žodyno reikia, ir gramatikos...

KAJETONAS

Be abejonės – reikia. Noriu pažymėti,
Kad Vilniuje daug energingų
Jaunų žemaičių vyrų tai supranta.
Studentas vienas – Daukantas – jau baigė
Istoriją lietuvišką rašyti.
Ji vadinasi
„Darbai senų lietuvių ir žemaičių“.

POŠKA

Oho, tai įdomu! Pasveikinčiau tą vyrą
Ir palinkėčiau laimės, jeigu susitikčiau.

KAJETONAS

Taip pat gramatika jau rūpinamės.
Ir aš tuo reikalu domiuos ir dirbu.
Dainas užrašinėja, pasakas, –
Stanevičius, Rogalskis, Plioteris...
Žodžiu, judėjimas yra.
Ne veltui sakoma:
„Jeigu tėvynė žuvo, gelbėkime tautą.“

POŠKA

Smagu girdėti apie sujudimą
Jaunų lietuvininkų. Mes, seniai,
Ramiai numirsim, tokius įpėdinius
Matydami.
Beje – apie Stanevičių.
Ar jis ne nuo Nemaščių?

KAJETONAS

Atrodo, taip. Pirmuosius mokslus baigė Kražiuose.

POŠKA

Matai – ir vėl žemaičių žemės vyras.

KAJETONAS

Jis neseniai parašė aukštą dainą
Apie žemaičių sujudimą – „Šlovė žemaičių“.
Labai graži. Galėčiau paskaityti.
Atsivežiau štai nuorašą.

POŠKA (*skaito*)

O, Dieve, kaip gražu! Net ašarą išspaudė.
Kai pamatysi šitą vyrą, ranką jam paspausk
Nuo Poškos senojo. Ir pasakyk,
Kad aš nuo šiol visus jo darbus laiminu.

KAJETONAS

Gerai. Aš perduosiu linkėjimus. Esu laimingas,
Kad jus pradžiuginau, šviesusis patriarče.
Nepykit už smalsumą, bet norėčiau
Pasidomėti jūsų veikalais, darbais.

POŠKA

A, nieko įdomaus.
Senienas rankioju po truputėlį,

Lietuviškus žodžius bandau suregistruoti.
Vis smulkmenos... Ir kur čia man, senukui,
Keistuoliui užkampio, darbams didiems
Surast jėgų ir talento, ir laiko?..

KAJETONAS

Ak, nekalbėkit taip. Tai neteisybė.
Galiu paliudyti visai neperdėdamas,
Kad Vilniuje visi mokslingi vyrai
Autoritetą tamstos pripažįsta.
Kad, neaiškumams kilus
Lietuviškos kalbos, istorijos srity,
Visi kaip vienas sako: „Klauskim Poškos.“
Jus Varšuvoje žino, vertina ir gerbia.

POŠKA

Dėkoju. Pamaloninot senuką.
Smagu girdėt, kad tavo darbas, triūsas
Per nieką neina...

KAJETONAS

Aš norėjau
Paklausti dar, ką jūsų plunksna rašo
Dabar?

POŠKA

Esu kaimietis. Mano plūgas
Aštresnis ir miklesnis negu plunksna.

KAJETONAS

Vis dėlto
Nepatikėsiu, kad nerašot nieko
Eilėm, hegzametru ir... panašiai...

POŠKA

Rašau, be abejonės, šį bei tą, rašau...
Beje – naujausią mano darbą tu skaitei.
Ar bent ruošeis skaityti...
Na tą... apie valstietį ir jo darbus bei vargus...

KAJETONAS

Skaičiau... skaičiau. Patiko.
Eiliuota dailiai, netgi – išradinga.
Ir pasakyta daug gražios teisybės. Bet...

POŠKA

Na, kas? Sakyk...

KAJETONAS

Sakau – ar nevertėjo talentą
Aukoti aukštesniems tikslams?
Ir aprašyti
Žygius didingus nemarių valdovų –
Karalių – Vytauto, Kęstučio, Gedimino.
Tokie aprašymai pakeltų dvasią
Visiems lietuvninkams, primintų „Iliadą“ Ar „Eneidą“ ...

POŠKA

Sutinku,
Kad poema, į „Eneidą“ panaši,
Darytų garbę tautai ir naudinga būtų.
Tačiau jos rašymą – jauniems palieku...
O aš, kasdien matydamas vargus valstiečių,
Byloju tai, dėl ko man širdį skauda.
Be to – visi mes jiems skolingi esame.
Juk vien tik jie išsaugojo tą kalbą,
Kuriam kalbėjo Vytautas ir Mindaugas,
Šaunusis Algirdas, Kęstutis, Gediminas.
Jeigu ne jie – tai svetimas liežuvis
Prie gomurio tautos ne tik priliptų,
Bet ir priaugtų.

KAJETONAS

Taip, tiesa. (*Pauzė*)
Beje, apie Vergilijų. Jūs čia cituojat
Iš „Eneidos“ ištrauką:
„Dievaičiai žemės! Jei kurs turi gerą širdį,
Tegul tą mano balsą tavo ausys girdi!
O išgirdus – susimilk ant taip daugel vargų,
Susimilk ir nedūmok, jog muziks yr vergu.“

POŠKA

Verčiu truputį. Miklinu lietuvių žodį
Įrodymui, jog jis pritinka
Ir prie poezijos – pačios aukščiausios.

KAJETONAS

Girdėjau – Bogušas kadaise bandė...

POŠKA

Mačiau tas ištraukas. Ne kažin kaip jam sekės.

Atsikelia, prieina prie langelio.

Žiūrėk, jau švinta!

KAJETONAS

Vasaros naktis trumpa.

POŠKA

Kaip ir žmogaus gyvenimas, sūnau...

KAJETONAS

Jūs vis mane sūnum vadinatė... kelintą kartą...

POŠKA (*Po pauzės*)

Kad Dievas įpėdinių man neskyrė,

Tai vadinu... Juk pagal amžių

Tinki į sūnus man... net anūkus.

Nepyk. Jei nepatinka... nevadinsiu...

KAJETONAS

Aš šiaip paklausiau – nieko negalvodamas.

[...]

IV. SILVESTRAS

Nuolat liūdėdamas dėl žmonių menkystės

Skambinu lyra, gedulo drobe aptraukta...

S. Valiūnas. „Mąstymas. Apie žmogaus menkystę“

D. Poška ir S. Valiūnas tvarko medžiagą „Žodynui“

SILVESTRAS

Gerai tu čia, Dionyzai, sugalvojai

Ir apie žodį „Žmonės“ parašei:

„Žmonių pasauly visur pilnos vietos,

Bet tarp anų tikras žmogus retas.“

POŠKA

Ne aš tai sugalvojau. Tai – vertimas.

Iš lenkiškų šaltinių. Rodos – iš Zavadzkiego.

Be to – lotyniškas toks posakis yra.

Matai, Silvestrai, – nieko naujo po šia saule,

Po mėnuliu – taip pat... Po žvaigždėm...

SILVESTRAS

Dionyzai, tu žinai legendą

Apie Diogeną, kurs žmogaus ieškojo
Vidudieny su žiburiu?

POŠKA
Žinau.

SILVESTRAS
Tai va... Aš savo žiburį užgesinau.
Ir niekadės daugiau žmogaus nebeieškosiu.

POŠKA
Kodėl? Negi nėra žmonių?

SILVESTRAS
Yra. Yra žmonių...
Bet per mažai. Tarp tūkstančio –
Gal vienas kitas. Per mažai...
Todėl žibintą savo
Užgesinau, Dionyzai... Ir visiems laikams.

POŠKA
Bet kas yra, Silvestrai? Aš nesuprantu.
Tu taip pasikeitei... Labai pasikeitei.
Kažkoks niūrus tapai, tulžingas.
Nedžiugina tavęs kūryba, darbas, žmonės.
Kodėl? Juk tu – poetas, talentas, Silvestrai.
O tai – ne vien tik pašaukimas,
tai ir – pareiga.

SILVESTRAS
Galbūt... Tačiau aš – ne bajoras,
Tik muziko vaikas...
Ir dvaro neturiu...

POŠKA
Na, kas iš to?
Na, kam tau dvaras, bajorystė? Argi poetu
Ne garbingiau gyventi ir... numirti?

SILVESTRAS
Tau gerai šnekėt –
Esi bajoras. Dvaras... visa kita...

POŠKA
Tu taip manai? Kad aš laimingas?

SILVESTRAS

Taip, manau...

POŠKA

Tai tu neįžvalgus. Turbūt todėl, Silvestrai,
Kad vien save matai, savas kančias skaičiuoji.

Atsikelia, susinervinęs vaikšto.

Man irgi kartais būna taip sunku,
Kad noris šaukti, į mėnulį kaukti šunim...

SILVESTRAS

Tau, Dionyzai? Patikėt sunku.
Tu dirbi, tu rašai... tu pripažintas...

POŠKA

Taip. Dirbu. Nuveikiau šį tą.
O kam tas viskas? Kam to reikia?
Žmonėms? Kokiems žmonėms? Šitiems
Ar tiems, kitiems, kurie po mūsų bus?
O gal – nei šitiems, nei kitiems... nereikia.
Ir nereikės. Ir viskas – tuščia. Viskas niekas.
O aš – kvailys, nesąmonėm tikįs,
senukas suvaikėjęs?
Ko gera! Panašu į tiesą...

SILVESTRAS

Ką tu, Dionyzai!

POŠKA

Tylėk! Aš noriu viską išsakyti, viską!
Kiekvienu savo darbu ir veiksniu.
Aš vis atsimušu... ne – ne į sieną.
Į tuštumą, kuri praryja viską –
Ir darbus, ir mintis gražias,
ir skausmo aimaną...
Abejingumo tuštuma, nesupratimo pelkė.
Taip, būtent – pelkė. Jos akvaruose
Be pėdsako prasmengą viskas.
Kur sausuma? Kur kietas krantas?
Ar iš viso
Yra tas krantas?

SILVESTRAS

Jei nėra –
Kam reikia bristi per tą purvą?

POŠKA

Be abejo – daug patogiau drybsot purve,
jeigu jis šiltas, žinoma...
Bet jei ne aš, ne tu, ne dar kažkas – tai kas
Ieškos to kranto? (*Pauzė*)
Aš silpnas ir bailus žmogus, Silvestrai,
Bet niekas to nežino, nes nematė
Manęs palūžusio... ar į mėnulį kaukiančio...

SILVESTRAS

Tai tu – su kauke?

Pauzė. Poška nurimsta, atsisėda.

POŠKA

Ne, tai ne kaukė, tai – šarvai, Silvestrai.
Tai skydas. Na, o kardas – plunksna.
Gyvenimas – tai mūšio laukas.

SILVESTRAS (*po pauzės*)

Gal tu teisus, o gal – ir ne. Galbūt...
Man trūksta... Ko? Pats nežinau.
Pasitikėjimo savim. Ir savo darbu.
Be to – tu paklausyk, kas dedasi aplinkui.
„Juodieji broliai“ Kražiuos suimti. Vaikai...
O juos – kankina, tardo. Nusižudė,
Girdėjai, Pšeciševskis. Šitoks talentas!
Šviesi galva ir sąžinė tyra. Kai pagalvoji –
Tai tavo bėdos menkos rodos. Bet gyventi
Vis viena neginori. Dirbti, kurti...

POŠKA

Nebūk tu mažas vaikas. „Nori“, „nesinori“...
Yra toks žodis „reikia“. Reikia – ir gana.

SILVESTRAS

Galbūt... Tačiau kai pagalvoji –
Kokie menki darbai ir mintys mūsų
Prieš amžinybę...

POŠKA

Ak, ta amžinybė!
Visi tik apie ją ir tesvajojam,
nuodėmingi esam.
Tačiau nežino niekas, kas ji – amžinybė,
Kas tinka jai, o kas netinka,

Kurie darbai – maži, kurie – didieji.
Tad gal neverta sukti galvos ir spėlioti,
O reikia dirbti... tai, ką reikia dirbti...

Poška prieina prie lango, žiūri į vakarėjančius pavasario laukus.

POŠKA

Štai baigias dar viena diena.
Pavasario diena, sėjos diena.
Ką atnešė ji? Ką paliko?
Ko gera – po truputį visko:
ir gražaus, ir blogo.
Šešėlių būna net ir šviesią dieną.
Svarbu tik, kad diena nebūtų
Bevaisė, kad iš jos išaugtų
Kitos dienos darbai ir mintys,
Iš tos kitos – išaugtų trečia ir ketvirta.
Ir taip toliau. Ligi pačios ribos,
Ligi tos dienos, kuri užbaigia viską...
Argi? Ar iš tiesų mirtis užbaigia mūsų darbus?
O gal tik atsijoją nereikšmingus ir nuvėto?
Juk grūdas, žemėn įbertas, nemiršta –
Naujai atgimsta, duoda pradžią
Naujam gyvenimui, gyvybei naujai...
O gal tai amžinybė ir yra –
Ta amžina kaita, tas amžinas judėjimas?
[...]

Bitelė Baublyje: antologija, sudarė Stasys Skrodenis, Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2011, p. 58–66, 69–70, 124–126, 134–135, 137–138, 149, 161–173, 178–183.